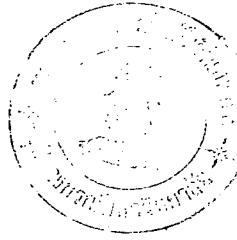

บทที่ ๐

บทนำ

๐. มุมเหตุจริงใจในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ในปัจจุบันนี้การศึกษาได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทุกคนตระหนักดีอยู่ว่า การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลมาก การศึกษานั้นอาจมีได้ทั้งภายในและภายนอก สถาบัน โดยเฉพาะการศึกษาที่อยู่ในสถาบันนั้นมักได้รับการพัฒนามากกว่าส่วนอื่น การพัฒนา ส่วนใหญ่จะมุ่งไปอยู่ที่การเรียนและการสอน เมื่อ ๕๐ ปีมาแล้ว เรามุ่งในด้านวิธีการสอน แบบต่าง ๆ มากมาย และเลือกแบบที่ดีที่สุดมาใช้

อุปกรณ์การสอน เป็นส่วนหนึ่งที่หยิบยกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างแพร่หลาย นักการศึกษาต่าง ๆ ขอมติกันว่า อุปกรณ์มีส่วนช่วยให้การศึกษาโดยดียิ่งขึ้น รอเบิร์ต เจ สันบาร์ต แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียนา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอนว่า

“เป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ยิ่งใหญ่ ในการสร้างพื้นฐาน โดยอาศัยการรับรู้ เพราะวัสดุประกอบการสอนเป็นสิ่งที่มีความเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และเป็นสิ่งที่รับไว้ได้โดยตรงโดยประสาททั้งสาม คือ การได้เห็นภาพ ได้ยินเสียง จับต้องได้อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง.....”

ในการเรียนในชั้นเรียน หนังสือแบบเรียนนับเป็นทัศนอุปกรณ์ประกอบการ เรียนที่สำคัญยิ่งสิ่งหนึ่ง ในสมัยก่อน หนังสือแบบเรียนโดยเฉพาะตัวหนังสือเป็นสิ่งสำคัญ และในหนังสือจะมีรูปภาพประกอบเพื่อให้เข้าใจเรื่องยิ่งขึ้น นักปราชญ์ชาวคัทซ์ชื่อ Erasmus ได้ต่อต้านวิธีสอนด้วยคำพูดแต่เพียงอย่างเดียว โดยสนับสนุนข้อคิดเห็นใหม่ ๆ บางประการ ซึ่งที่เขาได้กล่าวว่า “คุณควรทำให้เด็กรู้จักมักคุ้น กับสิ่งของหรือสัตว์ที่

วังมหาวิทยาลัยอินเดียนา วิทยาลัยวิชาการศึกษา

ศาสตราจารย์ นายแพทย์อุปกรณ์การสอน วิทยาลัย

อันเคยก็ โดยวิธีการที่ไม่เป็นพิธีกรองนัก เช่นให้ดูรูปภาพมากกว่าที่จะท่องจำโดยไม่เห็นอะไรเลย" นักปราชญ์คนอื่น ๆ เช่น Comenius เชื่อว่าหนังสือแบบเรียน และภาพที่ประกอบในหนังสือนั้นจะเป็นเครื่องช่วยปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น หนังสือ "Orbis Pictus" ของเขาเป็นแบบเรียนทางทัศนศึกษาเล่มแรก ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นแบบเรียนสำหรับเรียนภาษาละติน แต่ก็ถือว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก เพราะมีภาพประกอบในหนังสือถึง ๑๕๐ รูป คือ บทเรียนหนึ่งจะมีภาพประกอบ ๑ รูป ข้อความในคำนำหนังสือนี้ว่า

"ขอให้หนังสือนี้อยู่ในมือของเด็ก เพื่อเด็กจะได้ชื่นชมและพอใจ
ด้วยการเห็นภาพ"

ตั้งแต่นั้นมา ภาพมีความสำคัญยิ่งขึ้น ที่กล่าวมานั้นนับเป็นก้าวสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภาพที่ประกอบในหนังสือแบบเรียน ภาพเรียกความสนใจของเด็กได้ดีกว่าหนังสือ

ภาพประกอบหนังสือแบบเรียน มีความสำคัญมาก จากการทำการวิจัยค้นคว้าของ Morton^๒ กล่าวว่า

"In spite of the favorable impression such illustrations may make on adults, the illustrations differ widely in appeal to children....."

จะเห็นได้ว่า ภาพประกอบหนังสือแบบเรียนนี้มีความสำคัญต่อเด็กทุกระดับชั้น ยิ่งในระดับชั้นประถมศึกษาด้วยแล้ว ภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนมีส่วนสำคัญในการที่จะขยายเนื้อหาบทเรียนมากที่สุด

สำหรับหนังสือแบบเรียน ในประเทศไทยนั้น เราจะเห็นได้ว่าภาพประกอบ

^๒ Morton, S Malter "Children's Preference for Illustrative Materials" Journal of Educational Research XLI (January, 1948) pp. 378 - 85

ในหนังสือเวียนนั้น^๑ ส่วนมากเขียนขึ้นตามความคิดและความถนัดของผู้เขียนภาพประกอบหนังสือเอง โดยปราศจากการทดสอบว่า ภาพเหล่านั้น เหมาะสำหรับเยาวชนแต่ละวัยหรือไม่ ความสามารถในการดูภาพนี้เปลี่ยนไปตามอายุของเด็ก กล่าวคือ Vernon วิจัยพบว่า เด็กจำนวนมากเพิ่งจะแปลความหมายของภาพชุดหนึ่งได้หมด เมื่ออายุ ๑๑ ขวบ หึ่ง ๆ ที่ภาพชุดนั้นได้เคยดูมาแล้วตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ แต่ก่อนนั้นยังแปลความหมายไม่ได้ทั้งหมด จากข้อคิดอันนี้แสดงให้เห็นได้ว่า ภาพประกอบหนังสือของเด็ก แต่ละวัยจะมีลักษณะภาพเช่นเดียวกันไม่ได้ เด็กที่เล็กกว่า มีความสามารถในการแปลความหมายของภาพได้น้อย ภาพควรจะมีลักษณะง่าย และภาพแต่ละวัยจะต้องแตกต่างกัน การวิจัยจะได้คำนึงถึงข้อนี้

ความสำคัญของภาพประกอบหนังสือแบบเวียน มีได้อยู่ที่ลักษณะความยากง่ายอย่างเคียวเท่านั้น ยังขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น ๆ อีกหลายประการ Gertrude^๒ ได้ทำการวิจัยคุณลักษณะสำคัญของภาพประกอบหนังสือแบบเวียน โดยกำหนดสิ่งสำคัญไว้ ๖ ประการคือ

๑. จำนวนภาพที่ประกอบคำบรรยายเรื่อง
๒. ขนาดของภาพกับขนาดของหนังสือแบบเวียน
๓. จำนวนสีที่ใช้ในภาพ
๔. ศูนย์สนใจภาพ
๕. การบรรยายภาพด้วยท่าทาง และสิ่งต่าง ๆ ในภาพ
๖. ฉากที่ประกอบเนื้อหาในภาพนั้น ๆ

^๑ สันติค คัมพมันท์ วิทยานิพนธ์ สำรวจความสามารถในการอ่านภาพของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงประถมปีที่ ๔ ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี ๒๕๐๓ หน้า ๓

^๒ Gertrude, Whipple : Appraisal of the interest Appeal of Illustrations. The Elementary School Journal 1953 January Vollume L III Published by The University of Chicago Press pp. 262 - 68

จะเห็นได้ว่าในการพิจารณาภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนมีใจของง่าย
ยิ่งภาพสำหรับเด็กแล้วจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน การสร้างภาพสำหรับเด็ก
มิได้คำนึงถึงศิลปความงดงามแต่อย่างใดเลย ยังต้องคำนึงถึงความสำคัญในอีกหลายด้าน เช่น
การพัฒนาการของเด็กในวัยนั้น และผลการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ ที่ได้ทำมาเป็นหลักเกณฑ์
สำหรับประเทศไทยเรา เราผลิตแบบเรียนขึ้นใช้เอง แต่มีแหล่งที่ผลิตอยู่จำนวนไม่มากนัก
แบบเรียนที่ออกจำหน่ายส่วนมากมักจะพิจารณาในแง่เนื้อหา มากกว่ารูปภาพที่ประกอบใน
หนังสือแบบเรียนนั้น การวิจัยต่าง ๆ ที่จะชี้ลงไปที่แบบเรียนนั้น ๆ เหมาะสมมากน้อย
เหมาะที่จะใช้เพียงใดยังไม่มี ผู้วิจัยสนใจเรื่องภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนมาก เพราะ
เคยได้ประสบปัญหาที่เกิดคุณภาพแล้วไม่ชอบมาก่อน เมื่อเคยสอนอยู่ในชั้นประถมศึกษา จึงได้
หยิบยกปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มาทำการค้นคว้า และวิจัยในครั้งนี้

๒. ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

เรื่องภาพประกอบหนังสือแบบเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นนี้ ประเทศไทย
ไทยเรายังไม่ได้มีการวิจัย และนำผลที่ได้มาสร้างภาพอย่างแท้จริง สำหรับในเรื่องนี้เห็น
ปัญหาใหญ่ที่ได้มีการวิจัยต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในเรื่องนี้ เช่น เกี่ยวกับพัฒนาทางสีของเด็กของ
Viktor Lowenfeld^๕ การแปลความหมายของภาพของเด็กในระดับอายุต่าง ๆ ของ
Vernon^๖ หลักทางวิทยาศาสตร์ในการสร้างภาพประกอบหนังสือแบบเรียนของ Gertrude^๗
ซึ่งการวิจัยเหล่านี้เป็นผลให้ผู้ผลิตหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ สนใจ และนำไปใช้กับการผลิต

---

^๕ Viktor Lowenfeld, Creative and Mental Growth, The
Macmillan Company, New York, 1957 pp. 541

^๖ M.D. Vernon, Backwardness reading, 1958 Cambridge
University Press pp.9

^๗ Gertrude เรื่องเดียวกัน หน้า ๓

แบบเรียนของคน เพื่อให้เหมาะกับความต้องการของเด็ก สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นและสำคัญ นายสันติค ตันพนันทน ได้ทำการวิจัยเรื่องเกี่ยวกับความสามารถในการอ่านภาพของเด็กทาง Space concept ขึ้น ทำให้ได้ทราบว่าเรื่องที่มีความสำคัญของภาพประกอบแบบเรียนนั้น ยังไม่เพียงพอ ยังมีสิ่งที่สำคัญต่อการสร้างภาพประกอบหนังสือแบบเรียน หรือภาพประกอบบทเรียนที่เป็นหลักพื้นฐานเบื้องต้น อันเป็นปัจจัยสำคัญอีก คือ เรื่อง ลักษณะของภาพ สี และขนาดของภาพ ที่จะให้เหมาะแก่ความต้องการของเด็กในวัยต่าง ๆ ควรจะเป็นอย่างไร และจากการได้นำหนังสือแบบเรียนที่มีอยู่ในประเทศไทยที่พิมพ์ครั้งหลังสุดมาพิจารณาเปรียบเทียบดูแล้วเห็นว่า ภาพประกอบที่สร้างขึ้น มีลักษณะแตกต่างกันจะได้วิจัยดูว่า ภาพประกอบที่มีอยู่แล้วในขณะนี้ว่า ภาพที่มีอยู่นั้นได้รับความสนใจจากเด็กมากน้อยเพียงใด

๓. ความมุ่งหมายทั่วไป

เพื่อวิเคราะห์ถึง ความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนที่มีต่อเด็กในชั้นประถมศึกษาตอนต้น จากหนังสือแบบเรียนที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยว่ามีลักษณะเหมาะสมกับความต้องการหรือไม่ ลักษณะของภาพประกอบ หนังสือ แบบเรียนที่ถูกต้องมีลักษณะอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างภาพประกอบในหนังสือให้เหมาะสมถูกต้องกับความต้องการ ทำให้หนังสือแบบเรียนมีคุณค่ายิ่งขึ้น

๔. ความมุ่งหมายเฉพาะ

- ๔.๑ เพื่อศึกษาถึงลักษณะของภาพ ในหนังสือแบบเรียนที่เหมาะสมกับวัยต่าง ๆ
- ๔.๒ คุณค่าของภาพประกอบหนังสือแบบเรียนที่มีสี เปรียบเทียบกับภาพขาวดำ

- ๔.๓ ภาพขนาดโต ที่จะดึงดูดความสนใจของเด็กมากที่สุด
- ๔.๔ ภาพประกอบในหนังสือแบบเรียนในประเทศไทย ในปัจจุบัน ฉบับไหน ได้รับความสนใจมาก เมื่อภาพนั้นถูกเลือกโดยพิจารณาถึงลักษณะภาพ สี และขนาด
- ๔.๕ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ ระหว่างภาพที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์กับหนังสือแบบเรียน ว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร

๕. ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยนี้ ได้วิเคราะห์ความสำคัญของภาพประกอบหนังสือแบบเรียน สมกับคามมุ่งหมาย จึงได้แยกวิเคราะห์ออกเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ ประเภทที่ ๑ เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของคุณลักษณะของภาพหนังสือแบบเรียน ให้เหมาะกับความสนใจของเด็ก ได้กำหนดเรื่องที่จะวิจัย ไว้สามประการ คือ

- ๕.๑๑ ลักษณะภาพแยกกำหนดไว้ ๓ อย่าง คือ
  - ภาพเสกคเหมือนของจริง (True-to-life drawing)
  - ภาพถ่าย (Photograph)
  - ภาพเขียนหยาบที่สร้างจินตนาการ (Fanciful drawing)
- ๕.๑๒ สีประกอบภาพ กำหนดสีที่ใช้วิเคราะห์ไว้ ๒ อย่าง
  - สีขาวดำ (Bright colors)
  - สีหลายสี (More colors)

- ๕.๑๓ ขนาดของภาพ กำหนดขนาดไว้ ๒ อย่าง คือ
  - ขนาดเต็มหน้า ๕" x ๗"
  - ขนาดครึ่งหน้า ๕" x ๓ $\frac{1}{2}$ "

ภาพทุกภาพเขียนลงบนกระดาษวาดเขียนสีขาว ยกเว้นภาพถ่ายจะใช้กระดาษถ่ายรูป ลักษณะของกระดาษจะไม่กล่าวถึงในการวิจัยนี้ สีที่ใช้ จะเป็นสีน้ำ ยกเว้นสีที่ได้จากภาพถ่าย จะเป็นแบบลักษณะภาพถ่าย จะกล่าวถึงในแง่คุณค่าของสี ไม่ใช่ลักษณะสีภาพ จะมีความหมายเดียวกันทุกภาพ

ประเภทที่ ๒ เป็นการวิเคราะห์ภาพในหนังสือแบบเรียนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ฉบับที่พิมพ์ครั้งใหม่สุด ระดับชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ๑ - ๘ แบบเรียนที่นำมาวิเคราะห์ จะต้องเป็นแบบเรียนวิชาเดียวกัน ภาพที่ใช้วิเคราะห์จะต้องเป็นภาพที่มีความหมายและเนื้อหาเดียวกัน และมีเพียงความหมายเดียว เมื่อทดสอบในชุดเดียวกันนำมาเปรียบเทียบให้นักเรียนเลือกแบบเรียนจะตรงกับระดับชั้นของนักเรียน ดูความสนใจของนักเรียนจากการเลือกภาพ จากหนังสือแบบเรียนของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

เมื่อใดโดยอย่างไร นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยคำนึงถึงเฉพาะลักษณะภาพ สี และขนาด

ระดับประชากรที่ใช้ ชั้นประถมศึกษา ๑ - ๘ ทั้งเพศชายและเพศหญิงจำนวน ประชากรที่ใช้ ๑๐๐ คน จากโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ๕ ประเภท คือ ประเภทโรงเรียน สาธิต ประเภทโรงเรียนเทศบาล ประเภทโรงเรียนในโครงการปรับปรุง ประเภท โรงเรียนในส่วนจังหวัดพระนคร และประเภทโรงเรียนราษฎร์ โดยเลือกประเภทละ ๑ โรงเรียน

๖. วิธีดำเนินงานการวิจัย

๑. ประชากรที่ใช้ จะสุ่มจากโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ๕ ประเภท โรงเรียนละ ๒๐ คน โดยสุ่มชั้นละ ๕ คน ทั้งเพศชายและเพศหญิงรวมประชากร ๑๐๐ คน
๒. ประชากรจะแบ่งทดสอบทีละชั้น โดยแบ่งการทดสอบออกเป็น ๒ ประเภท ประเภทที่ ๑ ให้ดูภาพที่กำหนดมาให้ แล้วให้เลือกและตอบคำตอบลงในแบบคำตอบ ประเภทที่ ๒ ให้เลือกภาพเปรียบเทียบจากหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ๑ - ๘ ของสำนักพิมพ์และร้านค้า ตอบคำตอบลงในแบบคำตอบ

นำผลที่ได้ทั้งสองมาวิเคราะห์ หาข้อเท็จจริงช่วยตารางและวิธีทาง

สถิติ

๗. ความจำกัดของการวิจัย

จากผลการวิจัยแล้วปรากฏว่า การทดสอบ ประเภทที่ ๑ นั้น ภาพที่เป็นแบบทดสอบ วิกิโดจริง ประชากรเลือกภาพตรงตามที่วางจุดประสงค์ไว้ มีจำนวนร้อยละสูงสุด ประชากรนับว่ามีระดับปานกลาง สามารถดูภาพได้ เข้าใจทุกคน สำหรับประเภทที่ ๒ นั้น ปรากฏว่า ภาพที่ใช้เลือกเปรียบเทียบกัน ๓ เล่ม มีภาพตรงกันน้อยมาก จึงได้ยกมาเล่มละ ๑๐ ภาพ ซึ่งมีภาพอยู่บ้างจำนวนน้อยที่มี ส่วนประกอบของภาพอย่างอื่นปนมาด้วย ทำให้ไม่ตรงกัน แต่ผลปรากฏว่า ถ้าภาพนั้น ๆ มีลักษณะถูกต้องตามจุดประสงค์ แล้วจะได้รับการคะแนนเลือกเป็นร้อยละสูงสุด จึงนับว่าข้อมูลประเภทที่ ๒ นี้ เชื่อถือได้

ประชากรที่ใช้มีน้อยเพียง ๑๐๐ คน และเป็นเพียงในจังหวัดนครเท่านั้น ที่ถูกต้องจะต้องเอาประชากรจากจังหวัดต่าง ๆ ทดสอบด้วยจึงจะสมบูรณ์ที่สุด นับได้ว่าการวิจัยในครั้งนี้ได้ผลดีพอเชื่อถือได้